

Kohtusüsteemi arengu põhimõtted

Kohtunike täiskogu 9. veebruari 2007. a otsus

I Üldsätted

1. Eesti kohtusüsteem on põhiseaduslik institutsioon, mis võimude lahususe ja tasakaalustatuse põhimõttele tuginedes on oma tegevuses sõltumatu.
2. Kohtusüsteem toimib iseseisva võimuna ja kannab seadustega määratud alustel ja korras vastutust õigusemõistmise toimimise eest.
3. Kohtusüsteem peab tagama ausa ja objektiivse õigusemõistmise, isikute vaba juurdepääsu õigusemõistmisele ja nende õiguste kaitse, samuti kohtuasjade lahendamise mõistliku aja jooksul.
4. Põhiväärtusi järgiva ja korrakohaselt toimiva kohtusüsteemi arengu tagamiseks on oluline korrastada kohtusüsteemi ülesandeid ja struktuuri, arendada kohtusüsteemi rahastamist ja kohtuhaldust, süvendada selle enesekorralduslikku alget ning edendada kohtusüsteemi personalipoliitikat ja koolitust.

Nende ülesannete täitmiseks on Eesti kohtunikud 2007. a täiskogul vastu võtnud käesolevad kohtusüsteemi arengu põhimõtted.

II Kohtusüsteemi struktuuriline areng

5. Põhiseaduslik kolmeastmeline kohtusüsteem, mis sisaldab endas nii üldkohtuid, halduskohtuid kui ka Riigikohut, mis on ühtlasi põhiseadusliku järelevalve kohus, vastab Eesti õigusemõistmise vajadustele. Kohtusüsteemil on piisavalt arenguvõimalusi tõhusa õigusemõistmise tagamiseks.
6. Kohtusüsteemi põhiseaduslik ülesanne on õigusemõistmine. Selle ülesande paremaks täitmiseks tuleb kohtusüsteem vabastada õigusemõistmisega või selle vahetu tagamisega mitteseotud kohustustest ning eraldada kohtusüsteemist ka vastavad struktuuriüksused.
7. Võimude lahususe põhimõtte edasiarendamiseks tuleb kohtute haldamine lahutada täitevvõimust. Kohtute haldamise ja arengu tagamiseks tuleb moodustada iseseisev kohtuhaldusamet, mis on nii õiguslikult kui ka organisatsiooniliselt ühtse kohtusüsteemi osa ja allutatud kogu kohtusüsteemi juhtimismudelile.

III Kohtusüsteemi omavalitsuslik juhtimine

8. Kohtusüsteemi juhtimine toimib enesekorralduse põhimõttel, mis realiseerub Eesti kohtunike täiskogu, kohtute haldamise nõukoja, Riigikohtu esimehe, kohtuesimehe, kohtu üldkogu, kohtuhaldusametuse peadirektori ja kohtudirektori tegevuse kaudu.
9. Eesti kohtunike täiskogu on kohtusüsteemi kõrgem omavalitsuskogu, mis nimetab ametisse kohtute haldamise nõukoja kohtunikest liikmed, moodustab kohtunike omavalitsusorganid ja määrab kohtusüsteemi arengusuunad.
10. Kohtute haldamise nõukoda on kohtusüsteemi kollegiaalne juhtimisorgan, mis nimetab ametisse kohtuesimehe ja kohtuhaldusametuse peadirektori. Kohtute haldamise nõukoda:
 - 10.1. kinnitab kohtusüsteemi eelarve eelnõu;
 - 10.2. otsustab eelarvehendide kohtusüsteemisese jaotuse;
 - 10.3. kinnitab kohtuhaldusametuse põhimääruse ja valvab kohtuhaldusametuse üle;
 - 10.4. lahendab muid tema pädevusse antud õigusemõistmise tagamise küsimusi.
11. Kohtute haldamise nõukojas on kohtunikel enamus. Kohtute haldamise nõukoda juhivad ametikoha järgi Riigikohtu esimees ning selle tehnilise teenindamise tagab kohtuhaldusamet. Justiitsminister on kohtute haldamise nõukojas esindatud. Esimese ja teise astme kohtute esimehed ei või kuuluda kohtute haldamise nõukotta, kuid võivad sõnaõigusega osa võtta kohtute haldamise nõukoja istungist.

12. Kohut juhivad kohtuesimees, kes vastutab õigusemõistmise korra kohase toimimise eest kohtute haldamise nõukoja ees. Kohtuesimees nimetab kohtuhaldusametuse peadirektori ettepanekul ametisse kohtudirektori ja valvab teenistuslikult tema järele. Kohtudirektor nimetab ametisse kohtuteenistujad, v.a. konsultandi, nõuniku ja kohtunikuabi, ja valvab teenistuslikult nende järele. Üldkogu on nõuandev kogu, kellel on seadusest tulenev otsustuspädevus.

13. Kohtuhaldusametust juhivad peadirektor, kes on aruandekohustuslik kohtute haldamise nõukoja ees ja tagab selle otsuste täitmise. Kohtuhaldusametust tagab kohtutes õigusemõistmise korra kohaseks toimimiseks vajalikud töötingimused.

IV Kohtusüsteemi eelarve kujunemise alused

14. Kohtusüsteemi kui põhiseadusliku institutsiooni ainsaks finantseerimise allikaks on riigieelarve eraldised, mis peavad looma piisava tagatise sõltumatu õigusemõistmise toimimiseks. Eelarve kujundamisel on kohtunikel kaalukas roll oma esinduskogude kaudu. Vabariigi Valitsuse ja kohtusüsteemi vahelised erimeelsused kohtusüsteemi eelarve eelnõus kirjutatakse riigieelarve seaduseelnõu seletuskirja ja lahendatakse Riigikogus. Riigieelarve menetluses esindab kohtusüsteemi Riigikohtu esimees.

15. Justiitshalduse eelarvest lahutatud kohtusüsteemi eelarve peab kujunema kogu õigusemõistmise süsteemi stabiilseks koondelarveks, mille prioriteetsed arengusuunad nähakse ette vähemalt kolmeks aastaks. Vabariigi Valitsuse ja kohtusüsteemi vaheliste eelarveläbirääkimiste aluseks on kohtute haldamise nõukoja otsus. Kohtute haldamise nõukoda kinnitab eelarve kujundamise meetodika, võttes arvesse saabunud kohtuasjade arvu ja keerukust, muudatusi kohtutele pandud ülesannetes ja muid kohtusüsteemi vajadusi mõjutavaid asjaolusid.

16. Kohtute vahel jaotatakse eelarve kohtute haldamise nõukoja kinnitatud kohtusüsteemi eelarve kujundamise meetodika alusel, mis välistab eelarveressursi ebaproportsionaalse jaotumise ning loob eelduse kohtunike ja kohtuametnike töökoormuse optimeerimiseks. Iga-aastase kohtutevahelise eelarve jaotuse esitab kohtute haldamise nõukojale kinnitamiseks kohtuhaldusametuse peadirektor, kes vastutab eelarvevahendite sihipärase kasutamise eest.

17. Seaduses sätestatud kohtunike palga ja sotsiaalsete tagatiste süsteem on õigusemõistmise sõltumatu põhiline tagatis. Kohtusüsteemi usaldusväärse ja efektiivse toimimise tagavad ka kohtuametnikele esitatavad kõrged nõudmised nende isikuomadustele, haridusele ja kvalifikatsioonile. Kohtuteenistujate palgasüsteem peab soodustama kestvat ja kvaliteetset teenistussuhet.

V Personaliarvestus ja -areng

18. Riigikohtunike arv ja kohtunike ametikohtade üldarv sätestatakse seaduses. Kohtunike ametikohtade jaotuse erinevate kohtute vahel kinnitab kohtute haldamise nõukoda, kuulunud ära kohtuesimehe ja kohtuhaldusametuse peadirektori arvamused. Kohtusisese kohtunike ametikohtade jaotuse otsustab kohtuesimees, kuulunud ära kohtu üldkogu arvamuse. Kohtusisese kohtuteenistujate ametikohtade loetelu ja jaotuse kinnitab kohtuesimees kohtudirektori ettepanekul. Kohtuteenistujate arv peab olema õigusemõistmiseks piisav.

19. Kohtuteenistuja teenistussuhe tuleb reguleerida avaliku teenistuse erisätetega, mis arvestavad õigusemõistmise erisustega ning on suunatud kohtuhalduse tõhusale toimimisele.

20. Kohtunikuabi, nõunik ja konsultant on erineva kvalifikatsiooni ja pädevusega kohtuteenistujad, kes toetavad õigusemõistmist. Nende staatus ja kvalifikatsiooninõuded peavad võimaldama neile senisest suurema vastutuse panemist õigusemõistmisel ning looma eeldused kohtunikuks saamiseks paindlikumas korras.

21. Kohtuniku ettevalmistamine peab toimuma mõistliku aja jooksul ja kindlustama kohtunikuks saaja hea kutsealase taseme. Täitmata kohtuniku koht täidetakse lühima võimaliku aja jooksul.

22. Kohtunikule tuleb anda osalise töökoormusega töötamise võimalus. Esimese või teise astme kohtunik võib tähtajaliselt, kohtuniku staatust säilitades, töötada kõrgema astme kohtu nõunikuna. Reguleerida tuleb kohtuniku asendamine ja asenduskohtuniku staatus, sh pensioneerunud kohtuniku kaasamine kohtu töösse.

23. Vabale kohtuniku kohale kuulub konkursi välja Riigikohtu esimees. Kohtusüsteemi personaliarvestust peab ja personaliarendusega tegeleb ning kohtunike ja kohtuteenistujate koolitust korraldab kohtuhaldusametust. Kohtuteenistuja ametikoha täitmist korraldab kohtudirektor. Kohtunike koolitus toimub kohtunike koolituse strateegia ning täiskogu poolt valitud koolitusnõukogu heakskiidetud iga-aastase koolitusprogrammi alusel.